

SEX. POMPEI FESTI
ET

MAR. VERRII FLACCI
DE VERBORUM SIGNIFICATIONE.

L I B. X X.

NOTIS ET EMENDATIONIBUS
ILLUSTRAVIT

ANDREAS DACERIUS,

IN USUM SERENISSIMI

D E L P H I N I.

Accedunt in hac Nova Editione Notæ integræ *Josephi Scaligeri*,
Fulvii Ursini, & *Antonii Augustini*, cum Fragmentis &
Schedis, atque Indice novo.

AMSTELODAMI,

Sumptibus HUGUETANORUM.

M. DC. XCIX.

furam, significat aquam eo nomine, quæ est supra viam Ardeatinam inter lapidem secundum, & tertium, qua irrigantur horti infra viam Ardeatinam, & Asinariam, usque ad Latinam.

Retricibus cum ait Cato, aquam eo nomine significat, qua horti irrigantur.

PAULUS.
FESTUS.

5. Reus dictus est à re quam promittit, ac debet.

Reus stipulando est idem qui stipulatur. Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid pro altero promittit.

10. Reus nunc dicitur, qui causam dicit; & item Qui quid promittit, sponditve, ac debet. ac Gallus Ælius libro secundo significationum verborum, quæ ad jus pertinent, ait: Reus est, qui cum altero litem contestatam habet, sive is egit, sive cum eo actum est. Reus stipulando est idem qui stipulator dicitur. quippe suo nomine ab altero (qui stipulatus est, non is qui alteri adstipulatus est.) Reus promittendo est, qui suo nomine alteri quid promittit, quive pro altero quid promittit. at Capito Ateius in eadem quidem opinione est; sed exemplo adjuvat interpretationem. Numa in secunda tabula secunda lege, in qua scriptum est:

15. QUID HORUM FUIT UNUM JUDICI ARBITROVE REOVE, EO DIE DIFFENSUS ESTO nunc uterque actor, reusque in iudicio me vocatur. itemque accusator de via accitur more veteri, & consuetudine antiqua.

20. Reus cum pro utroque ponatur, ut ait Sinius in eo quem de reo inscribit, ut cum dicit pro se, aut contra te agit, juramento tuo uti potest.

Rhegium appellatur id municipium, quod in freto Siciliae est, quoniam id à rumpendo dictum est. PAULUS.

NOTÆ.

aqua derivatur irrigandorum hortorum & pratorum gratia. Martinius putavit ita dictas quod subinde retasi & purgari solent. Perottus à *reserando*. Sunt etiam qui à *tero* restrictos deduci putent, quo nomine Cato aquam significavit qua horti irrigantur. Sed potius à *pō* *eg* rivus. Ut idem Martinius. Dacerius.

Reus.] Sed exemplo adjuvat interpretationem Numa in secunda tabula, secunda lege, in qua scriptum:

SEI. QUID. HORUM. FUAT. UNUM. IVDICII. ARBITROVE. REOVE. DIES. DIFFVNSVS. ESTO.

Nunc uterque actor reusque in iudicium evocatur: itemque accusator de via citur more veteri, & consuetudine antiqua. *Jos. Scaliger.*

Reus nunc dicitur qui causam dicit.] Reus nunc dicitur is qui rem promittit ac debet, hoc est, unde quid iudicio petitur, inde reus stipulando & stipulandi dicitur qui stipulatus est. Reus promittendo & promittendi, qui promittit. Reus debendi, qui debet, &c.

Reus est qui cum altero l. con.] Hoc est omnis litigator Cicero 11. de Orator. Reos appello, non eos modo qui arguuntur, sed omnes quorum de re disputatur. Sic enim olim loquebantur.

Quippe suo nomine, &c.] Legerem: Quippe suo nomine ab altero quid stipulatus est.

Sed exemplo adjuvat.] Lege: Sed exemplo adjuvat interpretationem Numa in secunda tabula, secun-

da lege in qua scriptum: SEI. QUID. HORUM. FUAT. UNUM. JUDICII. ARBITROVE. REOVE. DIES. DIFFVNSUS. ESTO. Nunc uterque actor, reusque in iudicium evocatur, itemque accusator de via citur more veteri & consuetudine antiqua. Scal. Verba legis si quid horum ad exceptiones quæ reo vel iudici dabantur pertinent, ut est *morbus fonticus, funus familiare, &c.* Si iudex vel alteruter ex litigatoribus morbo fontico impediatur, lex jubebat diem iudicii esse diffusum, hoc est prolatum, & in diem alterum rejectum. Dacerius.

Reus cum pro.] Reus cum pro utroque litigatore poni, ut in eo, qui in aliquem agit: tum pro eo qui dicit pro se, auctor . . . reliqua non potui explicari. & supra jam dixerat Reum tam pro eo, qui convenit, quam pro eo, qui convenitur, à veteribus usurpatum. *Jos. Scaliger.*

Reus cum pro utroque.] Ita schedæ: Sed iis putat quoddam desiderari, neque mihi sensus videtur integer. Scriptum forsitan fuerat. Reus c. p. v. p. recte ait Sinius in eo quem de reo inscribit? Et cum dicit pro se, &c. Ita & cum dicit, &c. Verba sunt Sini: Nihil aliud video, & hanc meam conjecturam mordicus obtinebo donec aliquis probabilius quid in medium proferat. Dacerius.

Rhegium.] Festi verbis pauca hæc aut his similia desiderantur: Rhegium appellare oportere, &c. Ant. Augustinus.

Rhe-

FESTUS.

† . . . are oportere, ait Verrius, id municipium, quod in freto è regione Siciliae est. quoniam id dictum est à rumpendo, quod est Græce *ῥαταια*. eo quidem magis, quia in Gallia Cisalpina, ubi forum Lepidi fuerat Regium vocatur. Rhinocerotem quidam esse aiunt bovem Ægyptium.

5. Rhonde, Sicadionque, cum dixit Lucilius. quo nomina riparum posuit, tam infestum sibi corpus, & valitudinem referens, quam levis sed saluti navigantium.

Rica est *vestimentum quadratum fimbriatum, purpureum quo Flamina pro palliolo, mitrave utebantur, ut Verrinus existimat. Titinius, rica ex lana fucida alba vestitus, alii dicunt, pallium esse triplex, quod conficiant virgines ingenuæ patrimæ matrimæ,*

10. *quod caruleo colore infectum lavetur aqua pura. Alii quo Flaminica tingat pileum.*

PAULUS.

Rica est vestimentum quadratum fimbriatum purpureum, quo Flaminicæ pro palliolo

N O T Æ.

Rhegium.] Scribe *ῥαταια*. Æschylus: — ἀπὸ ῥάτης ἢ ῥατῆς ἀφ' ἧς δὴ ῥήγιον κελύματα. Quæ verba odorati fumus ex Strabonis libro 6. *Jof. Scaliger.*

† . . . are oportere.] Lege: *Rhegium significare oportere, ait Verrinus, &c.* Et ita Schedæ.

Quod est Græca ῥαταια.] Optime Scalig. *ῥαταια*. Idque ex Æschylo — ἀπὸ ῥάτης ἢ ῥατῆς ἀφ' ἧς δὴ ῥήγιον κελύματα. Cujus postrema verba refert Strabo lib. 11. *Ὀνομαστὴ δὲ ῥήγιον, εἶδ', οἷς φασὶν Αἰγύλιον, ἂν τὸ συμβῆναι πῶτος τῆς χερσὸς πύργου. ἀπὸ ῥάτης ἢ ἀπὸ ῥατῆς ἢ ἀπὸ ῥατῆς τῶν Σικελίων ἀπὸ σισυμῶν, ἀπὸ τῆς κελύματις ἀπὸ ῥατῆς, ἀφ' ἧς δὴ ῥήγιον κελύματα, &c.* Id est. *Vocatum autem Rhegium, ut ait Æschylus; vel ab eo quod illi regioni accidit. Nam abruptam à continente Siciliam terra motibus cum alii, tum ipse affirmavit:*

Unde quidem vocatur Rhegium.

Qui locus Strabonis pessime ab interpretibus acceptus est. Subjungit idem Strabo forsân à voce Latina *rege* nomen urbi inditum propter loci splendorem & utramque ejus sententiam affert Eustath. in Dionysium p. 48. Sed & Strabonem & Eustathium movere debebat quod perpetuo Latini *Rhegium* cum aspiratione scripserunt quod non fecissent si à rege dictum opinarentur. Justin. lib. 3. *Rhegium dicitur ideo quia Græca abrupta hoc nomine pronuntiantur.* Utrumque etiam etymon respexit Verrius cum scripsit *Rhegium* significare oportere id municipium quod à regione Siciliae, à voce Græca *ῥαταια*, eo magis quia in Gallia Cisalpina forum Lepidi Regium vocatur à voce Latina *rege* scilicet. Nam his verbis eos refellit qui *Rhegium* à rege dicti sunt, & hæc fuit sententia Verrii quam parum videntur interpretes animadvertisse. Nunc de Sicilia an continentem abrupta fuerit multa addi possent; sed vide si libet Cluverium & Valgarneram tractat. de primis Siciliae incolis. *Dacernus.*

Rhinocerotem.] Viden. Plin. lib. 8. cap. 20. *Ant. Augustinus.*

Rhinocerotem.] Non Ægyptium, sed Æthiopicum vocat Paulan. *ῥινοκερας.* à *ῥίς*, *ῥίος* naris & *κέ-*

ρας cornu. Quia ex ejus nare cornu prominet. *Dacernus.*

Rhonde, Icasionque. & nomina piratarum. &c., quam illi essent saluti navigantium. *Jof. Scaliger.*

Rhonde, Sicadionque.] Lege: *Rhondes, Icasionque cum dixit Lucilius nomina piratarum posuit, tam infestum sibi corpus & valitudinem referens, quam illi essent saluti navigantium.* Viderunt Scaliger, Turnebus & alii. Versus Lucilii sunt:

*Quæquæ consequitur febris, capitisque dolores
Tam de mihi infestis, quam Rhondes Icasionque.*

Rica.] Ex verbis Festi satis apparet ne inter veteres quidem satis convenisse quid esset *rica*. Vel dicendum est vestimentum quadratum quo Flaminicæ pro palliolo, mitrave utebantur, quod ego interpretor flameum: & vestitum ex lana alba, quem ego tutulum accipio, togam etiam & cingulum capitis, *ricam* fuisse vocata. Sane *ricam* vestimentum quadratum, sive flameum, sive capitis tegumentum fuisse indicio est quod eo Flaminicæ pro palliolo mitrave utebantur, quæ assidue flameo erant amictæ, ut supra in *flameo*. Et illud Turpili in *hetaira*: *Interea aspexit virginem in capite gestantem viculam indutam ostrinam.* Et illud Germanici Cæsaris:

— — — — — *Et ore
Velato tristisque genas abscondita rica.*

Item illud Varronis lib. 4. de L. L. *Rica à ritu, quod Romano ritu sacrificium femina cum faciunt capita velant.* Præterea & illud Gellii de Euclide Socratico qui sub noctem, cum advesperasset, tunica longa muliebri indutus & pallio versicolore amictus & caput *rica velatus* è domo sua Megaris Athenas ad Socratem commebat. Unde Nonius *ricam* interpretatur *sudarium*, quod est capitis tegumentum, ut in sacriliteris accipiunt interpretes, Gallici etiam qui *sudarium* exponunt *cowreches*. Inde etiam tutulus facile vocari potuit *rica*. Erat enim tutulus Flaminicarum & Flaminum capitis ornamentum. vide *Tutulus*. *Togæ* præterea genus quoddam *ricam* fuisse in *retinio*

utebantur. Alii dicunt, quod ex lana fiat succida alba, quod conficiunt virgines ingenæ patrinx, matrinx cives, & inficiatur ceruleo colore.

Ricæ, & riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola ad usum capitis facta.

Ricæ, & riculæ vocantur parva ricinia, ut palliola ad usum capitis facta. Granius Festus.

5. quidem ait esse muliebre cingulum capitis, quo pro vitta Flaminica redimiatur.

Rictus, rixæ, rixosæ, ringitur dici videntur, quia in diversum rumpantur, contrariaque sint recto, quod vocabulum à regendo, ut commodius deductum videatur, dictum videri potest.

Rictus, rixæ, rixosæ, ringitur, dici videntur, quia in diversum rumpantur, con- PAULUS.

10. trariaque sint recto. quod vocabulum dictum videtur à regendo.

Rideo, inquit Galba Canterio, proverbium est, quod Sinius Capito ita interpretatur, nisi qui principio rei alicujus inchoatæ deficiunt animo. Sulpicius

Galba, cum in provinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animadvertisset cecidisse, Rideo, inquit, canteri te jam lassum esse, cum tam longum iter

15. iturus, vix id sis ingressus.

Ridiculus proprie dicitur, qui in rebus turpibus ridetur.

Ridiculus, qui in rebus turpibus ridetur.

Rienes antiqui vocabant nefrundes, quia Græci eos νεφρῆς dicunt. Plautus; Glaber erat, tanquam rien. PAULUS.

NOTÆ.

recinio supra probavimus. Ricam denique pro cingulo capitis, hoc est, fascia capitali usurpatam ostendunt ista Gellii: *Et quod in rica surculum de arbore felici habet.* Ubi etiam, si sedulo locum inspicias rica nihil aliud est quam *stulus*, fascia capitalis in altitudinem constructa in vultu apice erat surculus. Quare tota hæc de rica & recinatio disputatio duobus tantum capitibus nixa est. Prius est ricam togæ quadratæ genus fuisse: alterum, cingulum sive quodvis aliud capitis tegumentum. Nunc lectoribus haud ingratum fore arbitror si disquiram & cur rica ita accepta, & unde dicta sit. De etymo quidem doctissimo Vossio assentior qui putat ricam esse à *ρίξος cingulum*. Hesyeh. *ρίξος, ῥίξος, ῥίξος*. Idque multo probabilius quam quod Varro cui *rica à ritu*, vel Servius, cui *rica quasi ricta à rejiciendo*. Primum igitur vincula, lora, fasciæ capitales & *καφαλάδες* quilibet ricæ sunt dictæ, & deinde ob similitudinem, pilei, sudaria, diademata, mitræ, & quævis alia *κεφάλια* capitis tegumenta. Quæ omnia quia *pila* & *pileola* dicebantur, inde factum est ut postea toga quadrata etiam *rica* dicta sit, nam pallium tegumentum quadratum capitis, & togam quadratam significat, inde & *recinatio* mimi qui & *palliati* dicti sunt. Ut supra notatum. Idem reciniam quod *rica*, nempe toga quadrata, ut supra ostensum est, & capitis operimentum, sive cingulum, quod & aliter dicitur *Masurrium*. Nonius: *Riciniam quod nunc masurrium dicitur palliolum femineum brevis.* Nam ibi palliolum de operimento capitis intelligendum est, ut in verbis Festi, quod Flaminicæ pro palliolo utebantur. Sic *κεφάλια* quod est *rica*, *riciniam*, Eustathius interpretatur *μασφ-*

ειον, & Latini *masorium*. Isidorus appellat *masoria* & *masoria*. Servius, *masoria*. Masortium autem ut & *μασφίον* de fascia, vitta sive tænia, capitulo & sudario sive capitis tegumento dictum est.

[Quod conficiuntur virgines ingenæ.] Lanificio enim assuetæ honestæ virgines. Sueton. Aug. cap. 73.

[Rictus.] Pessime Festus *rictus, rixæ, rixosus, ringitur* ducit à *rumpendo*, sive potius à *regendo*. *Rictus* enim est à *ringo*, *ringo* autem à Græco *ρίξω*, qui irascentes solent eas corrugare. Nisi apud Festum pro *regendo* rescribendum sit *rigendo*. Ut *ringo* sit à *rigeo* addito n. & conjugatione mutata. Neque id prorsus ratione caret cum à nimio fere frigore soleamus *ringere*. Unde & apud Varronem de r. iv cap. 49. lib. 1. ubi de segetibus, *suprastrata*; inquit, *aere frigidiore ringuntur*. Sic enim legendum est; non *ringuntur* ut quidam libb. editt. vel *ringuntur* ut legebat Scaliger. Sic idem Varro à *rigendo* fecit *rixari* pro *ringi*, cap. 47. ejusdem libri: *prius enim arida facta rixantur, acceleribus rumpuntur*. *Rixantur*, id est, *deducuntur, ringuntur*, neque enim ibi *rixari* est à *rixæ*, quod huc usque interpretes fesellit. *Rixæ* autem & *rixosæ* non à *rumpendo*, vel *rigendo*, sed à Græco *ρίξω*, *ῥίξω*, *ῥίξω*. [Rideo.] Hoc loco in antiquo libro est Sex. Pomp. Festi lib. 18. *Ant. Augustinus*.

[Rideo.] Lege; interpretatur in iis. *Jos. Scaliger*. *Rideo, inquit, Galba Canterio.* Legendum, *Rideo, inquit Galba, Canteri*. proverbium est quod Sinius Capito ita interpretatur in iis qui principio. &c. Nam proverbium fuisse *rideo Canteri* necesse est. Id frequentia iudicant, probant: *Dactylis*.

[Rienes.] Vide *Ne'vendes*. *Ant. Augustinus*.